

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Tranzitní programy realizované v rámci studia
praktické školy dvouleté**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA – VYCHOVATELSTVÍ

Autor: Denisa Havelková

Vedoucí práce: Mgr. Jan Šesták, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem Tranzitní programy realizované v rámci studia praktické školy dvouleté, jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 1.4.2019

.....

Denisa Havelková

Poděkování

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce panu Mgr. Janu Šestákovi, Ph.D. za všechny podnětné připomínky, trpělivost, cenné rady, odborný dohled a vstřícný přístup. Dále děkuji všem respondentům, kteří se výzkumu účastnili, za jejich ochotu a sdílnost. Mé poděkování patří i pracovníkům, kteří mi dokázali odpovědět na všechny kladené otázky.

Tranzitní programy realizované v rámci studia praktické školy dvouleté

Abstrakt

Ve své práci jsem se zaměřila na přechod ze školy do zaměstnání u lidí s mentálním postižením. Popisuji základní terminologické vymezení pojmu mentální postižení. Dále je v práci popsáno rozdělení a charakteristika jednotlivých stupňů mentálního postižení. Následuje popis období dospívání, které úzce souvisí s tímto důležitým posunem v životě, profesní příprava mládeže s mentálním postižením, samotný přechod ze školy do práce a také důležitý popis tranzitního programu.

Cílem práce je, zaměřit se na průběh pracovního začleňování osob s mentálním postižením, na jaké pozice se program snaží klienty umístit a na jakých pozicích klienti pracují po ukončení tranzitního programu. Cílovou skupinou jsou tedy klienti, kteří program nyní navštěvují, ale také klienti, kteří programem již prošli a nyní jsou zaměstnáni.

Praktická část práce začíná zvolením vlastních cílů. V dalších podkapitolách následuje metodika, kterou jsem si pro tuto práci zvolila k dosažení cílů. Podle rozhovorů se zaměstnanci jsem sepsala průběh tranzitního programu. Z rozhovorů s aktivními klienty jsem vyhotovila osobní anamnézy, zjistila, na jaké pracovní pozice se připravují, a od bývalých klientů jsem pomocí rozhovorů zjišťovala, kde jsou nyní zaměstnáni.

Tranzitní program vnímám jako specifický program, který má v otevřené občanské společnosti své platné místo.

Klíčová slova

Mentální postižení; tranzitní program; profesní příprava; význam práce; přechod ze školy do zaměstnání

Transit programs implemented within a two-year practical school study

Abstract

In my thesis I focused on the transition from school to work in people with mental disabilities. I describe the basic terminological definition of mental disability. Furthermore, the thesis describes the division and characteristics of individual levels of mental disability. This is followed by a description of the period of adolescence, which is closely related to this important shift in life, the vocational training of young people with mental disabilities, the transition from school to work itself and an important description of the transit program.

The aim of the thesis is to focus on the course of work integration of people with mental disabilities, to what positions the program tries to place the clients and in what positions clients work after the end of the transit program. The target group therefore consists of those clients who are visiting the program now, but also the clients who have already gone through the program and are now employed.

The practical part of the thesis starts with stating the goals. In the following subchapters, the methodology chosen follows. According to interviews with employees, I have written a transit program. I made a personal history from interviews with active clients, found out what jobs they were working on, and interviewed former clients to find out where they were employed.

I see the transit program as a specific program that has a valid place in open civil society.

Keywords

Mental Disability; transit program; professional training; the importance of work; transition from school to work

Obsah

Úvod	8
Vymezení pojmu mentální retardace.....	9
Klasifikace mentálního postižení dle MKN	10
Lehká mentální retardace	11
Středně těžká mentální retardace	11
Těžká mentální retardace	12
Hluboká mentální retardace	12
Jiná mentální retardace	13
Nespecifikovaná mentální retardace	13
Člověk s mentálním postižením v období dospívání.....	13
Adolescence	13
Dospělost	13
Profesní příprava mládeže s mentálním postižením.....	14
Odborné učiliště.....	14
Praktická škola jednoletá	15
Praktická škola dvouletá	15
Přechod ze školy do nezávislého života	16
Význam práce pro člověka s postižením	16
Zákon o zaměstnanosti	17
Výběr vhodného zaměstnání	18
Podporované zaměstnávání.....	18
Tranzitní program.....	19
Cíle tranzitního programu	21
Praktická část	23
Cíl práce.....	23
Výzkumné otázky	23
Použitá metodika	23
Charakteristika výzkumného souboru	23
Rytmus Střední Čechy, o.p.s.....	24
Výsledky šetření – průběh tranzitního programu	24
Výsledky šetření – anamnézy klientů, kteří jsou aktivní v programu.....	29
Výsledky šetření – informace od bývalých klientů tranzitního programu	36
Diskuze	40

Závěr.....	43
Seznam zdrojů:.....	44

Úvod

Práce je zaměřená na tranzitní program, který nabízí podporu osobám s mentálním postižením v období přechodu ze školního prostředí na pracovní trh. Kromě životních potřeb fyzických a psychických je důležitá také potřeba seberealizace. Lidé tuto potřebu většinou uspokojují pomocí kariéry, tedy zaměstnáním. Pro osoby s mentálním postižením je těžké práci si najít. Zaměstnavatelům jde především o výkon a nechtějí normy nijak přizpůsobovat.

Ve své práci se budu zabývat otázkami, které se týkají zaměstnávání osob s mentálním postižením. Budu se zajímat o to, jak tranzitní program funguje a jaká zaměstnání jsou pro osoby s mentálním postižením vhodná.

Cílovou skupinou osob, která je v této práci klíčová, tvoří osoby s mentálním postižením, které jsou aktivní v tranzitním programu a zároveň chodí do praktické školy dvouleté.

Výzkum byl realizován v organizaci Rytmus Benešov o.p.s., která tranzitní program nabízí v rámci sociální rehabilitace.

Teoretická část je v práci rozdělena na několik kapitol, v první kapitole se věnuji mentálnímu postižení. Druhá kapitola se věnuje dospívání člověka s mentálním postižením, tedy adolescenci a mladé dospělosti. Následuje kapitola věnující se profesní přípravě mládeže s mentálním postižením, konkrétně charakteristice odborného učiliště, praktické školy jednoleté a praktické školy dvouleté. Další kapitoly se věnují přechodu ze školního prostředí na pracovní trh a významu práce pro člověka s mentálním postižením. V poslední kapitole teoretické části je popsáno podporované zaměstnávání a tranzitní program.

Praktická část začíná zvolením cílů a výzkumných otázek, dále popisuje zvolenou metodiku a charakteristiku výzkumných cílů. Následují výsledky šetření, tedy v první řadě popis tranzitního programu od samého začátku až do jeho ukončení, rozhovor s aktivními klienty a rozhovor s klienty, kteří program již ukončili. Pro kompletnost výzkumu jsem použila analýzu dat. Výsledky šetření pomohou odhalit průběh tranzitního programu, na jakých pracovních pozicích klienti plní svou praxi a jaká zaměstnání mají po odchodu z programu.

Vymezení pojmu mentální retardace

Cílovou skupinou této bakalářské práce jsou osoby využívající tranzitní program v rámci praktické školy dvouleté, proto vymezení pojmu mentální retardace považují za důležitou složku celé práce. Pojem mentální retardace vychází z latinských slov „mens“ (mysl, duše) a „retardatio“ (opozdit, zpomalit), dá se tedy doslovně přeložit jako „opožďení mysli“. Nepostihuje ale pouze psychické, tedy mentální schopnosti, ale celou lidskou osobnost ve všech složkách. Týká se tedy nejenom rozumových schopností, ale i emocí, komunikačních schopností, úrovně sociálních vztahů, možností společenského a pracovního uplatnění. Zaměříme-li se na mentální retardaci jako na pojem, začal se používat v širším měřítku v roce 1959, kdy proběhla konference Světové zdravotnické organizace v Miláně, na které se odborníci domluvili na používání jednotného termínu (Valenta et al., 2014). Synonymum k tomuto termínu je mentální postižení, které je nyní upřednostňováno.

Pokud se podíváme do historie, zjistíme, že dříve se lidé mentální retardace velmi obávali, mysleli si, že jde o magickou sílu a měli velký strach. Jako léčbu užívali vymítání ďábla. Ve starověku se začíná objevovat rodinná péče. V Řecku jsou již zakládány léčebné ústavy. Ve středověku pod vlivem křesťanství vznikají nemocniční zařízení. I tak ale do 19. století je duševní onemocnění chápáno jako trest boží. V období osvícenství vznikají velké špitály, které byly polosoudní, s mentálně retardovanými se jednalo jako s vězni. Až Philipp Pinel přinesl radikální změnu, snažil se o humanizování péče ve velkých špitálech, změnil se pohled na péči mentálně retardovaných. V roce 1871 v Praze vzniklo Ernestinum, jehož zakladatelem byl MUDr. Karel Slavoj Amerling, začíná zde organizovaná péče o mentálně retardované (Pipeková a kol., 1998).

Bartoňová (2007) uvádí jako hlavní znaky mentální retardace nízkou úroveň rozumových schopností, omezenou schopnost učení, ztíženou adaptaci na běžné životní podmínky. Také uvádí, že postižení je stav trvalý. Lze dosáhnout pouze mírného zlepšení, záleží na závažnosti a příčině postižení, ale i na vlivu prostředí (výchovné a terapeutické vlivy). Valenta (2014) definuje mentální retardaci jako vývojovou duševní poruchu, kde je snižena inteligence, snížené kognitivní, řečové, pohybové a speciální schopnosti. Slowík (2007) říká, že mentální postižení můžeme dělit dle různých hledisek a to biologických, psychologických, sociálních, pedagogických a právních, k tomuto uvádí tuto tabulku:

Tabulka č. 1: Přístupy k definicím mentálního postižení: (Slowik, 2007, str. 110)

<i>biologický</i>	<i>postižení v důsledku trvalého závažného organického nebo funkčního poškození mozku; syndrom podmíněný chorobnými procesy v mozku</i>
<i>psychologický</i>	<i>primárně snížená úroveň rozumových schopností měřitelných standardizovanými IQ testy (vzhledem k populační normě)</i>
<i>sociální</i>	<i>Postižení charakteristické dezorientací ve světě a ve společnosti, která omezuje zvládnání vlastní existence samostatně bez cizí pomoci</i>
<i>pedagogický</i>	<i>snížená schopnost učit se navzdory využití specifických vzdělávacích metod a postupů</i>
<i>právní</i>	<i>snížená způsobilost pro samostatné právní konání (uskutečňování složitých právních úkonů a rozhodnutí)</i>

Nyní se ale mentální retardace rozděluje dle druhu a stupně postižení.

Ze zahraničních zdrojů zmiňují Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10, mezinárodní zkratka ICD-10) a Diagnostický a statistický manuál duševních nemocí (DSM-IV), kdy DSM-IV jako jedno z hlavních kritérií retardace uvádí snížený inteligenční kvocient a to pod hranici 70. MKN-10 uvádí, že mentální retardace je stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který se vyznačuje v první řadě porušením dovedností, které se projevují během vývojového období a postihuje všechny složky inteligence, tj. poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Retardace se může vyskytovat i s jinými somatickými či duševními poruchami. Stupně mentální retardace uvádí v kapitole F70 – F79.

Klasifikace mentálního postižení dle MKN

Pro upřesnění následné kapitoly, je třeba vysvětlit, co je vlastně inteligenční kvocient (IQ). Pojem inteligence jako první použil F. Galton (1822-1911), nahradil tak pojem „habilité“, který se dá přeložit jako schopnost nebo chytrost a používal ho A. Binet (1857-1911). Wechsler (1896-1981) byla inteligence spojena se schopností rozumně myslet a vyrovnat se svému okolí. I když neexistuje zcela jasná odpověď na to, co to vlastně inteligence je, stále se vyskytuje potřeba inteligenci měřit, Stern (1871-1938)

určil inteligenční kvocient jako poměr mentálního a fyzického věku, kdy platí vzorec: $IQ = \frac{\text{mentální věk} \times \text{chronologický věk}}{100}$. (Slowik, 2007)

Lehká mentální retardace

Značení: F70

IQ: 69-50

Mentální věk: 9-12 let

Při lehké mentální retardaci lidé většinou dokáží užívat řeč účelně a i když si řeč osvojují opožděně, dokáží udržet konverzaci. Většina také nepotřebuje výpomoc v každodenní péči jako je hygiena, jídlo, atp.

Problémy se objevují ve škole, kdy mívají specifické problémy se čtením a psaním, důležitá je kompenzace nedostatků. Na pracovním trhu se uplatňují spíše díky praktickým schopnostem než teoretickým. Pokud je člověk zároveň sociálně a emočně nezralý, projeví se to tím, že se hůře přizpůsobuje kulturním tradicím, normám a není schopen se začlenit do normálního života, kde se očekává manželství a výchova dětí (Pipeková, 2004)

Nedokáže sám vyřešit problémy nezávislého života, jako je například udržet si trvalé zaměstnání, či jiné finanční zabezpečení. K lehké mentální retardaci se mohou objevit i jiné chorobné stavy například autismus, epilepsie a další (Švarcová, 2006).

80% z celkového počtu osob s mentální retardací (Fischer et al., 2014).

Středně těžká mentální retardace

Značení: F71

IQ: 49-35

Mentální věk: 6-9let

V této kategorii je opožděn jak vývoj řeči, tak i rozvoj chápání a schopnosti jsou omezené i v konečné fázi vývoje. I když si někteří mohou osvojit základy čtení, psaní a počítání, pokroky ve škole jsou značně omezené a je potřeba kvalifikované pedagogické vedení. Je omezená soběstačnost. Mezi středně těžkou a těžkou mentální retardací je výrazný rozdíl v řeči (Lechta, 2002)

Na trhu práce se mohou uplatnit v oblasti jednoduché manuální práce, ale je třeba odborný dohled. Samostatný život je spíše výjimkou. Účastní se jednoduchých sociálních aktivit, dokáží navázat kontakt s druhými. Zatímco jedna skupina lidí se středně těžkou mentální retardací dosahuje vyšší úrovně v senzorio-motorických dovednostech, druhá skupina je schopna sociální interakce a komunikace. Liší se také v úrovni rozvoje řeči.

7% z celkového počtu osob s mentální retardací.

Většina se může pohybovat bez cizí pomoci, ale mohou se objevit i přidružená tělesná postižení. Přidružená také často bývá epilepsie nebo dětský autismus. Mohou se objevit i psychiatrická onemocnění, ale diagnóza je velmi obtížná (Švarcová, 2006)

Těžká mentální retardace

Značení: F72

IQ: 34-20

Mentální věk: 3-6 let

Tato kategorie je velmi podobná předchozí středně těžké mentální retardaci, v oblastech klinických a přidružených stavů. V mnohem větším měřítku se tu ale objevuje úroveň schopností. Většina lidí má značný stupeň poruchy motoriky a jiných přidružených vad. Velmi častý je vadný vývoj ústředního nervového systému. Ke zlepšení jejich rozvoje motoriky, rozumových schopností, jejich samostatnosti, je nutná výchovná a vzdělávací péče a také péče kvalifikovaná rehabilitační, nutné je aby se s péčí začalo včas (Švarcová, 2006).

Hluboká mentální retardace

Značení: F73

IQ: méně než 20

Mentální věk: méně než 3 roky

Jedinci, kteří mají diagnostikovanou hlubokou mentální retardaci, jsou velmi těžce omezeni ve schopnostech porozumění požadavkům a tedy i jim vyhovět. Ve většině případů se nedokáží bez cizí pomoci pohybovat a ani se nedokáží domluvit s okolím. Je nutné, aby měli nestálý dohled a pomoc, kterou jejich postižení vyžaduje.

Lze dosáhnout toho, aby se jedinec dokázal alespoň minimálně podílet na sebeobslužných úkonech, ale chápání, porozumění a řeč je velmi omezeno.

Běžné přidružené vady jsou epilepsie, autismus, tělesné a neurologické nedostatky, a sluchové či zrakové vnímání (Švarcová, 2006).

Jiná mentální retardace

Značení: F78

Mentální retardaci nelze přesně určit, kvůli přidružení jiného postižení, například smyslového, tělesného, autismu či poruchy chování.

Nespecifikovaná mentální retardace

Značení: F79

Lze určit, že jde o mentální retardaci, ale kvůli nedostatku znaků nelze jedince přesně zařadit.

Člověk s mentálním postižením v období dospívání

Kvůli zaměření mé bakalářské práce je důležité popsat vývojová období, kterými procházejí klienti tranzitního programu.

Adolescence

Člověk si v tomto období urovnává vlastní hodnoty, postoje a cíle, aby se později uměl sžít se svobodou a odpovědností. V této fázi se utváří identita, člověk by měl v dospělosti znát své silné a slabé stránky, měl by si umět vytvořit reálné cíle vzhledem ke svým možnostem. Člověk s mentálním postižením má mnohdy problém si reálné cíle určit, podle M. Vágnerové, Z. Hadj-Mousové a S. Štecha to může být nedostatkem zkušeností.

U osob s mentálním postižením je toto období závislé na úrovni postižení. Zatímco se adolescenti s lehkou mentální retardací mohou bez větších obtíží vyučit na odborném učilišti a získat výuční list. U adolescentů s těžším stupněm postižení je potřeba hledat nové možnosti při získávání pracovního místa (Pipeková, 2006).

Dospělost

Dospělost je podle Pipekové (2006) charakterizována: ukončením studia, získáním zaměstnání, uzavřením sňatku a založením rodiny. Dospělý člověk by měl přispívat

svou rolí společnosti. Tato tvrzení mají pouze obecnou platnost, lze podle nich těžko posoudit, zda je člověk dospělý. Osobu s mentálním postižením je důležité v co nejvyšší míře podporovat v naplňování sociálních rolí, týká se to zaměstnání, rodinného života, nabídky sociálních služeb.

V tomto náročném období může osobám s mentálním postižením pomoci tzv. tranzitní program. Urbanovská (20146) uvádí, že program poskytuje sdružení mezi vzděláváním a budoucím zaměstnáním klienta, který ještě před ukončením vzdělávání navštěvuje konkrétní pracoviště spolu s asistentem, což mu pomáhá připravit se na budoucí povolání.

Osoba s mentálním, či jiným typem postižení potřebuje i v dospělosti konkrétní míru podpory, kterou je mnohdy potřeba zajistit celoživotně (Bazalová et. al., 2004)

Profesní příprava mládeže s mentálním postižením

V této kapitole se zaměřím na středoškolské vzdělávání, které se dělí na odborné učiliště, praktickou školu jednoletou a praktickou školu dvouletou, která hraje velkou roli v této bakalářské práci.

Odborné učiliště

Na odborných učilištích se studuje dva nebo tři roky. Studium se ukončuje na dvouletém oboru závěrečnou zkouškou, kde žáci obdrží vysvědčení a na tříletém oboru závěrečnou zkouškou za kterou studenti obdrží výuční list. Základní úlohou je studentům osvojit praktické dovednosti, které jim pomohou dosáhnout profesního uplatnění v budoucnu. Je velký výběr oborů, které si studenti mohou vybrat, ale musí se zohlednit možnosti jedince, rozmyslet si, v jakém oboru by jedinec mohl vynikat (Bartoňová et al., 2007). Například obory kategorie H (střední odborné vzdělání s výučním listem) jsou tradiční učební obory na tři roky studia, po získání výučního listu lze pokračovat nástavbovým studiem. Do této kategorie patří prodavač. Obory kategorie E (nižší střední odborné vzdělávání) je tříleté nebo dvouleté, obory mají nižší nároky ve studiu. Do této kategorie patří potravinářské práce.

Praktická škola jednoletá

Délka studia je jeden rok denního studia. Mohou ji absolvovat žáci s těžkým zdravotním postižením nebo s těžkým stupněm mentálního postižení, žáci s více vadami, autismem, nebo žáci, kteří ukončili vzdělání na základní škole speciální, praktické. Jde hlavně o prohloubení vědomostí získaných již v povinné školní docházce, osvojit si manuální dovednosti potřebné pro nalezení uplatnění na pracovním trhu. Rozvíjí se také komunikační schopnosti, zdravý životní styl, samostatnost žáka. Vyučované předměty v praktické škole jednoleté jsou: český jazyk a literární výuka, občanská výchova, matematika, oblast praktických dovedností, rodinná výchova a ruční práce. Hlavní cíl je, aby se žák dokázal integrovat do běžné společnosti.

Bartoňová et al. (2007) v knize popisuje cíle praktické školy jednoleté:

- plnit povinnosti
- zdravý životní styl
- rozvíjet své komunikační dovednosti
- vyjadřovat se ústně i písemně (dle možností)
- dodržovat základní pravidla společenského chování
- základní dovednosti a návyky, pracovní postupy
- dodržovat bezpečnost při práci

Praktická škola dvouletá

Praktická škola dvouletá umožňuje klientům získat středoškolské vzdělání. Je určena žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, protože mají sníženou úroveň rozumových schopností. Mohou ji ale navštěvovat i žáci s více vadami, pokud předtím ukončili povinnou školní docházku v základní škole speciální nebo praktické. Je to dvouleté denní studium. Jedinci si zde osvojují manuální dovednosti a znalosti potřebné k nalezení uplatnění na pracovním trhu. Je potřeba ke každému klientovi přistupovat individuálně, dle jeho možností.

Bartoňová et al. (2007) v knize popisuje cíle praktické školy dvouleté:

- klient by měl rozpoznat nevhodné a rizikové chování
- plnit povinnosti
- osvojit si poznatky z vzdělávacího programu

- chápat dodržování zdravého životního stylu
- rozvíjet svou osobnost
- být motivován k prohlubování svých vědomostí
- osvojit si pracovní dovednosti a postupy

Přechod ze školy do nezávislého života

Plánování přechodu by mělo začít nejpozději ve věku 14 let, Wehman (2006) uvádí, že podpora studentům by měla být rozsáhlá. Pro bezproblémový přechod je velmi důležitá spolupráce mezi školou, poskytovatelem služeb, rodinou a společností zaměstnavatele (DeStefano a kol., 1992). V tomto období může osobám s mentálním postižením pomoci právě tzv. tranzitní program. Program spojuje edukaci a budoucí zaměstnání jedince, který již před ukončením školní docházky navštěvuje různé praxe společně se svým přiděleným asistentem, který ho na budoucí zaměstnání připravuje. Tranzitní program tedy podporuje proces přechodu z adolescence do dospělosti a snaží se vyhnout problémům, které by v tomto období mohly nastat (Urbanovská, 2016).

Korpi (2008) zmiňuje také to, že rodiče jsou důležitou složkou v podpoře vzdělávacího týmu.

Pokud se nepodaří zaměstnání najít co nejdříve, klient velmi rychle zapomíná to, co se ve škole naučil, a tyto schopnosti úplně ztrácí. Je tedy velmi důležité v tomto období podporovat jak klienta, tak i jeho rodinu. (Černá et al. 2015). Problematiku přechodu ze školy do zaměstnání zpracovala European Agency for Development in Special Needs Education v roce 2002. Odborníci ze šestnácti zemí porovnávali své zkušenosti. Jednalo se například o to, že osoba se zdravotním postižením by měla být ve středu dění celého procesu, který by měl být podporován legislativou (Rusch, 1992).

Význam práce pro člověka s postižením

Práce pro osoby se znevýhodněním neznamena pouze přirozenou potřebu, ale pomáhá jim budovat samostatnost, nezávislost, ale také jim zvyšuje sebevědomí.

Pracovní začlenění má podporu i v legislativě. V Listině základních lidských práv a svobod je zmíněno, že každá osoba má právo na volbu svého povolání a osoby se zdravotním postižením mají právo na zvláštní pracovní podmínky či na zvýšenou ochranu zdraví při práci (Michalík, 2011)

Procházková (2009) uvádí, že práce je důležitým bodem pro integraci jedince. Člověk je výjimečný v tom, že si své prostředí může měnit sám díky své práci (Bureš, 1989). Nemělo by se tedy v práci nikomu bránit a spíše by se mělo přicházet s nápady, jak začlenit více lidí s mentálním postižením (Mühlpachr, 2001).

Zákon o zaměstnanosti

Zaměstnávání osob s postižením je rozpracované v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti § 67:

(1) Fyzickým osobám se zdravotním postižením (dále jen „osoby se zdravotním postižením“) se poskytuje zvýšená ochrana na trhu práce.

(2) Osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního

zabezpečení uznány

a) invalidními ve třetím stupni (dále jen „osoba s těžším zdravotním postižením“),

b) invalidními v prvním nebo druhém stupni, nebo

c) zdravotně znevýhodněnými (dále jen „osoba zdravotně znevýhodněná“).

(3) Osobou zdravotně znevýhodněnou je fyzická osoba, která má zachovánu schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale její schopnosti být nebo zůstat pracovním začleněna, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo kvalifikaci získat jsou podstatně omezeny z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu; osobou zdravotně znevýhodněnou však nemůže být osoba, která je osobou se zdravotním postižením podle odstavce 2 písm. a) nebo b).

(4) Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se pro účely tohoto zákona považuje zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok a podstatně

omezuje tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti, a tím i schopnost pracovního

uplatnění.

Výběr vhodného zaměstnání

Pro výběr vhodného zaměstnání je potřeba se zúčastnit testování, kde se jedinec dozví, která práce je pro něho vhodná.

Vágnerová (2001) uvádí, že v případě mentálně postižených osob, se tato vyšetření dělají spíše individuálně. Testů je mnoho variant, vybírá se dle inteligence klienta. Pro výběr povolání slouží například Obrázkový test pro výběr povolání.

Výběr pracovního uplatnění je velmi důležitým mezníkem v životě každého člověka. Profesní orientace osob se zdravotním postižením zaměřená na budoucí volbu povolání proniká celým edukačním systémem. Důležité je skloubit povolání se schopnostmi dané osoby (Zámečnicková, 2002)

Při výběru vhodného zaměstnání je důležité soustředit se na zájmy klienta. Proto je dobré, ukázat jim fotky z různých pracovišť, přiblížit jim činnosti, které by museli vykonávat, nebo i domluvit rozhovory se zaměstnanci nebo zaměstnavateli. Může se také stát, že klient má představu nereálnou, je tedy důležité mu vysvětlit, proč to nelze a najít společně alternativu (Rytmus o.s. ve spolupráci s Českou unií pro podporované zaměstnávání, 2006).

Podporované zaměstnávání

Podporované zaměstnávání vzniklo v sedmdesátých letech ve Spojených státech amerických, kde bylo i legislativně upraveno, a to v roce 1984. Odtud se začalo rozšiřovat a v devadesátých letech se dostalo do Evropy. Podporované zaměstnávání zastřešuje mezinárodní organizace Evropská unie pro podporované zaměstnávání (European Union of Supported Employment – EUSE) a Světová asociace pro podporované zaměstnávání (World Association of Supported Employment – WASE).

EUSE byla založena v roce 1992 pro rozvoj podporovaného zaměstnávání v Evropě. Od roku 2001 také Česká unie pro podporované zaměstnávání formuje a šíří svou myšlenku v České republice (Rytmus o.s. ve spolupráci s Českou unií pro podporované zaměstnávání, 2006).

Slowik (2016) uvádí, že se jedná o komplex služeb, které jsou omezeny časově obvykle na dobu tří let. Důležité je, aby práce vyhovovala zájmům a dovednostem klienta. Podporuje se jeho samostatnost, posilují se pracovní návyky, zájem a profesní rozvoj.

Zaměstnání se hledá na otevřeném trhu práce. Má stejné, nebo velmi podobné pracovní podmínky, jako všichni ostatní. Musí jít o práci, kde z toho má užitek i zaměstnavatel. Klient se zúčastňuje všech akcí pro zaměstnance.

Poskytovaná podpora je individuální. Zaměřuje se na konkrétní potřeby klienta. Postupem času se čím dál více snižuje. Pomoc je poskytována jak v práci, aby si klient osvojil potřebné pracovní schopnosti, tak i mimo práci, například v docházení na úřad práce, právní konzultace aj. Ze začátku je důležité hlídat i to, aby klient včas odjel na pracovní místo. Usiluje se o to, aby podpora byla co nejméně nápadná pro ostatní zaměstnance. Je důležité dobře připravit pracovní místo a co nejlépe přizpůsobit danému klientovi. Služba je časově omezená, bývá to obvykle do 24 měsíců, pouze v krajních případech se služba může prodloužit.

Hlavním cílem podporovaného zaměstnávání je osobě, která má problém si zaměstnání najít a později udržet, najít práci na otevřeném pracovním trhu (Rytmus o.s. ve spolupráci s Českou unií pro podporované zaměstnávání, 2006).

Tranzitní program

Tranzitní program se zabývá přechodem z jednoho životního období do druhého, cílem je co nejvíce tento přechod usnadnit. Člověk může tuto podporu využít v jakémkoliv období, například právě při přechodu ze školy do zaměstnání.

Pokud se zaměříme právě na období přechodu ze školy do zaměstnání, tranzitní program pomáhá osobám se zdravotním postižením při hledání a udržení práce. Důležitá je pomoc osobám se znevýhodněním, které budou potřebovat dlouhodobou podporu. Z toho vyplývá, že klienti jsou z velké části ve věku 15-26 let (Valentová et al., 2014).

Tranzitní program má své výhody. Výhodou je, že ho lze považovat za prevenci nezaměstnanosti osob se zdravotním postižením. Klient si v rámci programu může vyzkoušet praxe na různých pracovištích, díky čemu by se měla lépe vybírat budoucí pracovní pozice. Výhodou také je, že se zaměstnavatel dobře seznámí s klientem a vidí

jeho práci. Rodiče často nevěří, že jejich děti práci zvládnou, praxe může ukázat, že se mýlí. Pokud po ukončení praxe, klient práci nedostane, je možnost využít podporované zaměstnání, které většinou navazuje právě na tranzitní program. Výhodou také je, že se zaměstnavatel dobře seznámí s klientem a vidí jeho práci.

Hlavní cílem tranzitního programu je získání zaměstnání na volném trhu práce. Umožňuje klientům si ověřit své znalosti, získat nové zkušenosti s prací, pomáhá vytvořit představu o tom, kde by klient chtěl pracovat.

V České republice se tranzitní program řadí pod sociální rehabilitaci, která je vymezená v § 70 též zákona č.108/2006 Sb.

Sociální rehabilitace

(1) Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.

(2) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou terénních nebo ambulantních služeb obsahuje tyto základní činnosti:

a) nácvik dovedností pro zvládnání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

c) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

(3) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou pobytových služeb v centrech sociálně rehabilitačních služeb obsahuje vedle základních činností, obsažených v odstavci 2 tyto základní činnosti:

a) poskytnutí ubytování,

b) poskytnutí stravy,

c) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.

Cíle tranzitního programu

„Tranzitní program je systém přípravy a podpory mladých lidí se zdravotním postižením v jejich přechodu ze školy do dalšího života, v oblastech dalšího studia, zaměstnání, aktivit pro volný čas, soběstačnosti v běžných denních činnostech, bydlení, mezilidských vztahů a osobního rozvoje.“ (Stupková 2004, s. 6).

Valentová (2014) v knize Tranzitní program na straně 9 uvádí, že cílem je usnadnit studentům přechod ze školy do dospělého života prostřednictvím:

- *prevence vyloučení a podpory při začlenění*
- *podpory studenta při vytvoření vlastní představy o budoucnosti a při její realizaci*
- *využití přirozené podpory blízkých a dalších zúčastněných*
- *využití dostupných služeb podporující samostatný život*
- *rozvoje pracovních a sociálních dovedností*
- *možnosti vyzkoušet si pracovat (realizace praxe na otevřeném trhu práce) a naučit se, co znamená zodpovědnost e vztahu k práci*
- *získávání zkušeností v dalších oblastech důležitých pro samostatný život (bydlení, volný čas, vztahy)*
- *podpory studenta v prosazování svých zájmů a práv*
- *rozvoje sebedůvěry a pozitivního sebepojetí*

Cílovou skupinou tranzitního programu jsou žáci speciálních škol a studenti středních odborných učilišť, odborných učilišť, praktických škol. Konkrétně se jedná o osoby, u kterých se očekává, že budou potřebovat podporu při získávání a udržení pracovního místa. Program je určen pro osoby, které během následujících dvou let dokončí školní docházku. V České Republice je tranzitní program k dispozici jak osobám s mentálním a kombinovaným postižením, tuto službu poskytuje například občanské sdružení Máme otevřeno, Rytmus a Mesada. Je ale k dispozici i osobám s tělesným a kombinovaným postižením a to v zařízení JOB nebo Asistence.

Rytmus o.s. tranzitní program definuje jako soubor činností, které osobám s postižením pomáhají při vstupu na trh práce. Občanské sdružení Asistence nabízí rozšířenou podporu například v oblasti bydlení s asistencí nebo v oblasti volného času.

Praktická část

Cíl práce

V rámci této bakalářské práce jsem si zvolila tyto cíle: zjistit, jak probíhá tranzitní program v konkrétní společnosti Rytmus - od klienta k občanovi v Benešově. Zaměřit se na klienty, kteří právě tento tranzitní program navštěvují a zjistit na jaká budoucí povolání se připravují. Dalším cílem je provést rozhovory s klienty, kteří programem již prošli a zjistit, kde jsou nyní zaměstnaní.

Výzkumné otázky

Jaký je průběh tranzitního programu v prospěšné společnosti Rytmus – od klienta k občanovi v Benešově?

Na jaké konkrétní pracovní pozice se připravují klienti, kteří jsou nyní v programu aktivní?

Jaké konkrétní pracovní činnosti vykonávají ve svém zaměstnání bývalí klienti tohoto tranzitního programu?

Použitá metodika

Pro to, abych splnila cíle této práce, rozhodla jsem se pro přístup kvalitativního výzkumu. Abych co nejlépe cíle splnila, rozhodla jsem se provést rozhovor, jak s klienty, tak i se zaměstnanci tranzitního programu. Rozhovory provedu se šesti klienty, tedy se všemi, kteří jsou nyní v tomto programu aktivní. O každém poté sepíši shrnutí, které ho bude vystihovat a bude obsahovat vše důležité pro tuto práci. Povedu také rozhovor i s bývalými uživateli programu. V případě nutnosti doložení dalších údajů budu analyzovat dokumenty klientů Tranzitního programu Benešov. Aby data byla pravdivá a celistvá, budu data získávat v jejich přirozeném prostředí.

Charakteristika výzkumného souboru

Pro účely této práce jsem zvolila jako výzkumný soubor šest osob se zdravotním postižením, kteří jsou nyní aktivní v Tranzitním programu Benešov. Pro komplexnost jsem se také rozhodla, udělat rozhovor i s bývalými klienty, kteří díky tranzitnímu programu našli uplatnění na trhu práce. Jelikož je tato charakteristika obecná, je nutné ji více specifikovat. Osoby, o které se budu zajímat, musí být žáci praktické školy dvouleté a zároveň být aktivními v tranzitním programu. Z tohoto vyplývá, že aktivní

klienti musí být ve věku 15-26. Všechny tyto osoby budou pocházet ze Středočeského kraje, konkrétně z města Benešov a navštěvovat místní Tranzitní program.

Rytmus Střední Čechy, o.p.s.

Jak jsem již uvedla, praktickou část budu plnit v zařízení obecně prospěšné společnosti Rytmus, proto bych na začátek ráda uvedla pár faktů o této organizaci.

„Posláním organizace Rytmus Střední Čechy, o.p.s. je podporovat lidi se zdravotním postižením v aktivním zapojení do společnosti a seberealizaci, zejména při pracovním uplatnění, bydlení a vzdělávání v běžném prostředí.“ (©Rytmus)

Obecně prospěšná společnost Rytmus Střední Čechy (do 24.6.2016 Rytmus Benešov, o.p.s.) vznikla jako samostatná organizace v lednu 2008, jejím zřizovatelem je občanské sdružení Rytmus. V letech 2003 – 2008 organizace působila jako jedna z poboček zřizovatele. (©Rytmus)

Od počátku je organizace poskytovatelem sociální služby Sociální rehabilitace. Realizuje především podporované zaměstnávání, dále zajišťuje pracovní rehabilitaci, vzdělávací aktivity, poradenskou činnost v oblasti zaměstnávání lidí se znevýhodněním, publikační a osvětovou činnost na podporu integrace lidí se znevýhodněním. Od roku 2014 byla působnost rozšířena do oblasti bydlení, organizace poskytuje službu Podpora samostatného bydlení. (©Rytmus)

Výsledky šetření – průběh tranzitního programu

Abych zjistila celý průběh tranzitního programu v Benešově, domluvila jsem si schůzku s vedením tranzitního programu, kde mi bylo vše dopodrobna sděleno a vysvětleno. Průběh je rozdělen do více fází a já jsem z odposlechu udělala osnovu, ve které vše popíši.

První důležitá věc je, aby se klienti, tedy hlavně jejich rodiče, či zákonní zástupci o službě tranzitního programu dozvěděli. Řeší se to letáky, docházením do praktických škol, oslovení lidí, kteří by službu mohli využít. Osvědčené jsou prezentace.

Pokud někdo projeví zájem, koná se úvodní schůzka, na které se rozhodne, sta student bude do programu přijat. Na schůzce jsou přítomni rodiče (zákonní zástupci), student, vedoucí programu a poradce, je důležité, aby tam byli dva pracovníci, protože je dobré,

pokud klienta nepřijmou, aby byly tyto názory alespoň dva. Pokud přijde klient, který není cílovou skupinou pro tento program, je odkázán na vhodnou službu.

Na schůzce je student seznámen se všemi informacemi ohledně programu. Pracovníci si zjistí vše o studentovi, ať už se jedná o jeho zdravotní stav nebo o jeho zkušenosti. Důležité je, aby student byl přítomný, protože se pozoruje i jeho chování v cizím prostředí atp.

Jak jsem již uvedla, o přijetí či nepřijetí rozhoduje vedoucí programu a poradce. Tranzitní program Benešov má pro přijetí tato kritéria:

- student musí být z cílové skupiny (věk 15-26 let)
- hledí se na posudek školy, tato škola by měla být jeho poslední (ukončení školní docházky)
- student chce pracovat
- student i škola musí souhlasit s podmínkami
- hledí se na pořadník (pokud není místo, je přijat ten, kdo přijde dříve, naopak pokud je klientů málo, přijmou i klienta, který nespĺňuje všechna uvedená kritéria)
- dobré také je, pokud student dostane doporučení do své školy, která s ním má dlouhodobější zkušenost

Pokud je klient přijat, začíná tím spolupráce a studentovi se vybere konkrétní poradce, s kterým by měl spolupracovat po celou dobu. Velmi málo se stává, že by se poradce měnil, muselo by to mít vážný důvod, jako například, že poradce přestal tuto činnost vykonávat či vážná žádost jak ze strany studenta, tak ze strany poradce. Obvykle jeden poradce obstarává šest klientů při plném úvazku. Se studentem sepíše Dohodu o provedení práce. Ta se dělí se podle jednoduchosti textu, nebo je i doplněna obrázky, pro klienty, kteří neumí číst, nebo textu nerozumí. Je důležité, aby student dohodě plně porozuměl.

Dohoda musí obsahovat:

- popis průběhu spolupráce
- práva a povinnosti klienta a práva a povinnosti poradce
- popis postupu podání stížnosti

- informace o ochraně osobních údajů klienta

Dohoda je uzavřena mezi studentem (zákonými zástupci) a poradcem.

Je důležité, aby se ke každému studentovi přistupovalo individuálně, proto má každý svůj individuální plán práce a také jinak dlouhé schůzky s poradcem, které bývají jednou týdně nebo jednou za čtrnáct dní.

Každá schůzka má své téma ať už z oblasti práce, sociální dovednosti a komunikace, bydlení a volný čas. Pro představu uvedu z každé oblasti pár příkladů.

Práce:

- výběr praxe
- identifikace dovedností k nácviku
- hodnocení spolupráce s asistentem
- vyhledávání pracovních nabídek
- vytváření životopisu a průvodního dopisu

Sociální dovednosti a komunikace:

- podpora komunikace s kolegy
- základy společenského chování
- prosazování svých práv na pracovišti
- respektování svých povinností vůči dalším lidem
- bezpečné chování

Bydlení:

- možnosti – chráněné bydlení, nezávislé bydlení, atp.
- podmínky a dovednosti pro nezávislé bydlení
- možnosti čerpání podpory

Volný čas:

- možnosti pro trávení volného času
- jak oslovit volnočasové aktivity

Se studenty se pracuje i skupinově, například při nacvičování různých situací, které mohou nastat v průběhu praxe či později při práci.

Návštěvy na pracovištích také probíhají skupinově. Probíhá to na začátku školního roku a studenti si projdou různá pracoviště v různých firmách, kdy je pracovníci provádějí a vysvětlují jim pracovní náplň. Jde o to, aby studenti viděli co nejvíce možností a mohli si tak sami vybrat. Většinou to bývá pět firem.

Například:

- pomocná administrativa v kanceláři
- práce v zahradnictví
- skartování dokumentů
- doplňování zboží v obchodě
- práce v prádelně
- pomocné práce v kuchyni

Klientům také při výběru praxe velmi pomáhají vedlejší aktivity programu, jako jsou Job kluby a kurzy. V Job klubech, se naučí jaký je rozdíl mezi prací a školou, jak komunikovat s nadřízenými či kolegy, naučí se psát životopis, motivační dopis.

V kurzech se naučí práci na počítači a hospodaření s penězi. Kurzy jsou zcela dobrovolné. Naučí se zde například verbální a neverbální komunikaci, telefonovat, plánovat si svůj čas, základní obsluhu PC, práci s e-mailem, poznávat mince a bankovky, pochopit cenu zboží, nebezpečí půjček a jiné důležité věci.

V dalším kroku se již domlouvá vhodná praxe pro klienta. Předem se musí domluvit: způsob podpory klienta, přesný termín nástupu a termín ukončení praxe, organizace pracovní doby, způsoby hodnocení praxe a jiné.

Praxe probíhá většinou jednou týdně odpoledne. Pokud je klient v posledním ročníku, může praxi navštěvovat více dnů po domluvě se školou. Dbá se také na to, aby si každý klient vyzkoušel alespoň dvě praxe, kvůli pozdější volbě. Cílem praxe je, aby dosáhl co největší samostatnosti v zaměstnání před odchodem ze školy. Na praxi se také zjišťuje, kolik hodin je schopen klient pracovat.

Při každé praxi probíhá průběžné a závěrečné hodnocení praxe. Účastní se student, kontaktní osoba, pracovní asistent a poradkyně.

Průběžné hodnocení praxe: Stanoví se silné a slabé stránky studenta a zkoumá se, jak slabé stránky vylepšit. K tomuto hodnocení hodně přispívá pracovní asistent, který studenta při práci pozoroval.

Závěrečné hodnocení: Zde hodnotí spíše zaměstnavatel, který o tomto hodnocení ví od začátku a tak věděl na co se v průběhu zaměřit. Jde tam například o dochvilnost, zájem o práci, rychlost práce, soustředěnost a jiné.

Po ukončení praxe se zaměstnavatel rozhodne, zda studentovi nabídne práci. Pokud tak učiní, domluví se podpora, kterou student bude potřebovat, například s administrativními záležitostmi. Pokud zaměstnavatel zájem nemá, dá studentovi potvrzení o vykonané praxi, které by mu mělo pomoci najít jiné pracovní místo. Na toto pracovní místo se mohou hlásit další studenti, kteří by měli zájem a mohou si tam plnit svou praxi.

O průběhu programu jsem vedla doplňující rozhovor se zaměstnanci programu, kde jsem si vytvořila doplňující otázky, které nezazněly při výkladu. Z rozhovoru jsem vytvořila krátké shrnutí.

Klient se do programu může přihlásit sám, rodina, nebo i škola. Musí ale odpovídat možnostem služby. Například neočekávat pouze trávení svého volného času.

Pokud škola nesouhlasí, s tím, aby student docházel místo školy na praxi, plán je takový, že by se praxe musela udělat v čase mimo rozvrh. Škola ale s praxí vždy souhlasí. Pokud nesouhlasí jediný rodič ze třídy s tranzitním programem, je klient přítomen pouze v rámci školy (rozvrh). Jinak by musel navštěvovat jinou třídu, ještě se to zde nestalo. Také se ale stává, že ve třídě je žák, který má hlubokou mentální retardaci, tranzitní program mu nemá co nabídnout, ale on chce být se svou třídou, nemá podepsanou žádnou smlouvu, ale chodí na exkurze, protože se mu to líbí, ovšem pro tranzitní program tento klient není vhodný. Pokud si rodič nepřizná, že pro jeho dítě není práce vhodná, poskytují bezplatné praxe s asistentem, aby rodič sám poznal, proč to nejde. Také se ale stalo, že přijali klienta, u kterého bylo psáno, že je pro něho práce nevhodná kvůli jeho vysoké agresivitě, musel být všude pod dohledem, poté se našla údržbářská práce v jeho domácí obci, kde bylo velmi důležité, že věřil svému vedoucímu.

Tranzitní program Rytmus má formu individuálního plánu „Mapa a cesta“, pro klienta není moc vhodný, protože časem už sám neví, o čem to bylo a co plánovali. Do mapy si například vypisují sny a přání a do cesty co očekávají v budoucnu. Snaha je, aby si to co

nejvíce vypracovali sami. Pokud ovšem třída správně funguje, nedělá se individuální plán, ale skupinový, pouze praxe jsou jednotlivé. Exkurze bývají společné s tím, že pokud nějakého klienta nezajímá praxe určitého typu, nemusí ji navštívit.

Vhodnou praxi si klient vybírá sám a pracovníci se snaží co nejvíce přizpůsobit a najít co nejvíce přesnou podle přání. Spolupráci program navázal již s mnoha pracovišti, například: kadeřnictví, v administrativě, práce kolem zvířat (stáje), pomocné práce ve školce (oblékání dětí.), v sociálních službách též pomocné práce (oboje tyto pomocné práce musejí být pod dohledem kvalifikovaného pracovníka). V tranzitním programu mají testovací metodu na PC, jmenuje se stepping stones, je to hra, přes potok se staví kameny a když student udělá nějaký úkol, dostane kámen, jsou tam obrázky konkrétních pracovišť, na konci má nějaké pracoviště nejvíce kamenů a s tím se pracuje dál.

Je velmi důležité, aby se rodina či opatrovníci zapojili, ukazuje se jim například, jak kterou činnosti doma trénovat (ať už je to úklid, nebo práce na počítači). Stává se, že se rodiče bojí poslat své dítě do zaměstnání. Chtějí, aby někdy v budoucnu pracoval, ale ne teď. Například rodiče nechají své dítě schválně propadat, dělají to až 4 roky místo 2 klasických, čtyři jsou maximum. Také ho potom mohou přihlásit na další školu.

Výsledky šetření – anamnézy klientů, kteří jsou aktivní v programu

K tomu abych mohla plně porozumět případu, je důležité, abych měla co nejvíce prostředků, povedu tedy rozhovor s klientem a navíc provedu o každém analýzu dat. Jelikož jsem důležitá data získala od pracovníků programu a z analýzy dat, s klienty provedu rozhovor spíše o tom, co ho baví a co by chtěl vykonávat za práci, zjistím tím, zda vykonává praxi dle svých představ. Zajímá mě také, zda vědí, proč by se mělo pracovat a zda do práce chodit chtějí. Jelikož jsou to zatím žáci praktické školy dvouleté, zeptala jsem se také na oblíbenost a neoblíbenost předmětů.

Z důvodu ochrany osobních údajů nebudu v případových studiích uvádět žádná jména.

Respondent č.1

Osobní anamnéza:

Muž, 19 let, Downův syndrom, snížená funkce štítné žlázy, log. péče z důvodu špatné mluvy, lehká mentální retardace.

Rodinná anamnéza:

Rodiče jsou rozvedení, matka: 42let, otec: 44let. Matka se živí jako kadeřnice, otec je řidič kamionu. Muž má dvě sestry, které jsou obě zdravé a žijí i s chlapcem v péči matky.

U chlapce se musí klást velký důraz na rozvoj samostatnosti při práci a zejména na vymezení určitých pravidel v chování. Vzhledem k tomu, že chlapec dost obtížně reaguje pouze na slovní pokyn, je u něho doporučeno používat například kartičky, aby bylo jasné, že pochopí, co se po něm chce. Při praxi má například obrázkový harmonogram, jak postupovat. Při práci musí vědět, jaký ho čeká úkol, co musí splnit, musí se naučit sám úkol dokončit. Úkoly musí být přiměřené, ale je důležité trvat na tom, aby úkol dokončil.

Chlapec je ve druhém ročníku praktické školy a zatím není jasné, zda matka bude chtít, aby přešel do práce, nebo bude žádat o odklad. Podstoupil všechny praxe, které probíhaly ve skupině a jeho přání je roznášet letáky. Jelikož při této práci není potřeba komunikace, která mu dělá problém, byla tato praxe schválena a plní ji pod dohledem asistenta jednou týdně. Obsluhuje pouze ulice, které zná od dětství, aby mu prostředí nebylo neznámé. Jelikož lidé znají i jeho, nikdo na něho zbytečně nemluví, což je bráno jako výhoda. Zatím se neví, zda by byl schopný práci vykonávat sám, ale daří se mu dobře a práce se mu velmi líbí.

S chlapcem jsem vedla rozhovor za pomoci asistenta, který ho zná a chlapci rozumí, díky tomu, že pro něho mají vytvořené kartičky pro tvorbu životopisu a jiných administrativ, po vysvětlení co znamenají, pro mě nebyl takový problém se s ním domluvit, ovšem odpovědi mi byly tlumočeny kvůli špatné mluvě.

Na otázku zda navštěvoval nějaký kurz nebo praxi odpověděl, že navštěvuje kurz hospodaření s penězi, protože mu dělá problém hodnota peněz. Se třídou navštívil skupinovou praxi uklízení v hotelu, zahradní práce, práce se zvířaty, práci v obchodě a v kuchyni. Nyní navštěvuje sám praxi roznášení letáků, která ho moc baví.

Chtě by pracovat, protože chce peníze a bavilo by ho roznášení letáků.

Ve škole ho baví informatika a nebaví ho čeština.

Respondent č.2

Osobní anamnéza:

Chlapec, 18 let, lehká mentální retardace, hyperaktivita.

Rodinná anamnéza:

Rodiče jsou rozvedení, matka: 38 let, otec: 40 let, matka je nyní na mateřské dovolené, u otce zaměstnání není známo, v rodině nyní působí otec nevlastní: 43 let, zaměstnán jako soukromý podnikatel. Chlapec má bratra a sestru, žijící s ním v domácnosti.

U chlapce je důležité klást důraz na to, aby práci dokončil a neodbíhal k práci jiné. Nebaví ho dlouho jedna činnost, proto se i vybral úklid. Chvíli ho baví zametat, potom utírat prach a najednou jde vynést koš, což při této práci tolik nevadí. Chlapec dobře reaguje, ale někdy se začne vztekat, pokud po něm vyžadujete jednu aktivitu dlouho. Rozumí slovním pokynům a nemá problém odpovědět.

Chlapec je ve druhém ročníku praktické školy a matka by si přála, aby školu dokončil a našel si pracovní místo. Splnil všechny praxe, které probíhaly ve skupině, a jeho přání by bylo pracovat v kuchyni. Nyní ovšem plní praxi úklid v hotelu, která ho tolik nebaví, a proto se plánuje změna. Rád doma pomáhá s nádobím a zvládne například oloupat brambory škrabkou. Praxe úklidu mu byla vybrána, protože byl ze začátku nerozhodný, ale matka ho přihlásila na kurz vaření a to ho velmi baví. Nyní je vše na dobré cestě a vypadá to, že brzy přestoupí na praxi, kterou si sám vybral.

S chlapcem jsem vedla rozhovor sama, nebyl problém se s chlapcem domluvit, otázkám rozuměl a i srozumitelně odpovídal.

Na otázku zda navštěvoval nějaký kurz nebo praxi odpověděl, že navštěvuje kurz vaření, který ho moc baví. Pomáhá mýt nádobí, ale učí se i vařit jídlo. Se třídou navštívil skupinovou praxi uklízení v hotelu, zahradní práce, práce se zvířaty, práci v obchodě a v kuchyni. Nyní navštěvuje sám praxi úklid v hotelu, která ho moc nebaví.

Chtěl by pracovat, protože ho práce baví a myslí si, že je to důležité. Nejraději by vařil a umýval nádobí.

Ve škole ho nejvíce baví vaření a nebaví ho matematika.

Respondent č. 3

Osobní anamnéza:

Muž, 20 let, při hranici pásma lehké mentální retardace, výrazné výukové potíže

Rodinná anamnéza:

Rodina je úplná, matka: 41let, otec: 46let. Matka se živí jako učitelka v mateřské škole, otec je vedoucí skladu v supermarketu. Chlapec má jednu sestru, které je 13 let a je zdravá.

Chlapec je citlivý, neprůbojný, pravák, proběhl zde jeden odklad školní docházky z důvodu nevyzrálosti věkem. Chlapec jako malý začal navštěvovat základní školu, kde se ale stal terčem posměchu, až šikany. Jelikož je neprůbojný, nenašel si žádného kamaráda, a proto byl posléze přesunut do školství speciálního. Zde je spokojený, kamarády má, akorát je stále nemluvný. Je obtížné se s ním na něčem domluvit. Při rozhovoru se využívají kartičky, pro lepší pochopení úkolů. Při práci má obrázkový harmonogram. Dopředu se domluví, jaký úkol ho čeká a on ho poté s menšími problémy splní. Je důležité dát pozor, aby úkol správně pochopil a nedělal něco jiného.

Chlapec je ve druhém ročníku praktické školy a zatím není jasné, zda matka bude chtít, aby přešel do práce, nebo bude požadovat odklad. Podstoupil všechny praxe, které probíhali ve skupině a jeho přání je též pracovat v kuchyni. Jsou pro něho vhodné spíše úklidové práce, jako je utírání stolů, mytí nádobí atp. Tuto praxi si právě plní pod dohledem asistenta dvakrát týdně.

S chlapcem jsem vedla rozhovor za pomoci asistenta, ale nakonec ani nebyl třeba. S chlapcem jsem se kartičkami, již mě známými domluvila bez větších problémů. Odpovědět uměl.

Na otázku zda navštěvoval nějaký kurz nebo praxi odpověděl, že navštěvuje kurz vaření, baví ho vařit a umývat nádobí. Také navštěvuje kurz práce s PC, aby se naučil komunikovat s okolím a orientovat se například v tištěných úkolech, které se mu připravují na práci. Se třídou navštívil skupinovou praxi uklízení v hotelu, zahradní práce, práce se zvířaty, práci v obchodě a v kuchyni. Nyní navštěvuje sám praxi pomocné práci v kuchyni.

Chtěl by pracovat, protože ho práce baví a chtěl by pomáhat lidem. Nejráději by vařil.

Ve škole ho nejvíce baví informatika a nebaví ho angličtina a čeština.

Respondent č.4

Osobní anamnéza:

Dívka, 20 let, dětská mozková obrna, paraplegická na dolní končetiny, epilepsie, po operaci rozštěpu dolního patra.

Rodinná anamnéza:

Rodina je úplná, matka: 43let, otec: 47let. Matka se živí jako obsluha na poště, otec je profesionální hasič. Dívka má zázemí podmětné a velmi spolupracující.

Dívka je v sociálním kontaktu vstřícná, ochotně navazující spolupráci, komunikativní, přetrvává vada řeči. Zřejmě je zvýšená unavitelnost mentální zátěží, kolísání pozornosti. Technika čtení – čte po písmenech, slabikuje. Nejistá, chybí v určení některých velkých a malých písmen abecedy.

Dívka využívá elektrický vozíček, na kterém se sama umí velmi dobře pohybovat. Jelikož nezvládá sama číst, je důležité jí vše přečíst a vysvětlit, čemuž ona dobře rozumí. Problém má s mluvou, je jí špatně rozumět, ale když si člověk zvykne, nedělá mu to žádné větší obtíže. Dívka dobře reaguje na pochvalu a ta jí zároveň motivuje k další práci. Nepotřebuje k práci obrázkový harmonogram, vše se časem naučí.

Dívka je ve druhém ročníku praktické školy a matka si přeje, aby po škole nastoupila do práce. Podstoupila všechny praxe, které probíhali ve skupině, ale na mnoha pracovištích je problém právě s pohybem na vozíku. Proto jí byla vybrána praxe v administrativě a to skartování dokumentů. Dívka práci zvládá velmi dobře, ale potřebuje pauzy na jiné aktivity, kdy jí dají třeba něco podtrhávat, protože při vykonávání stejné práce delší dobu ztrácí i práci zájem. Tuto praxi si nyní plní pod dohledem asistenta jednou týdně.

S dívkou jsem vedla rozhovor za pomoci asistenta, právě kvůli špatné mluvě. Otázce dívka rozuměla, ale odpověď pro ni byla složitější.

Na otázku zda navštěvovala nějaký kurz nebo praxi odpověděla, že navštěvuje kurz hospodaření s penězi, protože si s mamkou jezdí kupovat svačiny, tak aby uměla sama

zaplatit a nikdo ji neošidil. Se třídou navštívila skupinovou praxi uklízení v hotelu, zahradní práce, práce se zvířaty, práci v obchodě a v kuchyni. Nyní navštěvuje sama praxi v administrativě, skartování dokumentů.

Chtěla by pracovat, protože už nechce chodit do školy.

Ve škole ji nejvíce baví matematika a nebaví ji čeština, protože jí nejde čtení a psaní.

Respondent č.5

Osobní anamnéza:

Dívka, 20 let, Downův syndrom, lehká až středně těžká mentální retardace

Rodinná anamnéza:

Rodina je úplná, matka: 39let, otec: 42let. Matka se živí obsluha v restauraci, otec je církevní pracovník. Dívka má dva sourozence, sestra 14 let a bratr 16 let, oba jsou zdraví.

Dívka má vadu řeči, dobře spolupracuje, při vyučování dokáže velmi dobře pracovat i samostatně, respektuje požadavky a všechny zadané úkoly se snaží plnit dle svých možností. V sebeobslužných činnostech potřebuje lehkou pomoc. Dívka je velmi komunikativní i přes svou vadu řeči. Nemá tedy problém najít si přátele a má ráda společenské akce i všechny hry. Velmi ráda maluje a má ráda filmy. Ve škole i na praxi ji to baví, je ráda mezi lidmi. Na praxi i ve škole využívá obrázkový harmonogram, ale pouze v případě, že najednou zapomene co udělat. Jsou dny, kdy ho nevyužije ani jednou a vše zvládá podle sebe. Je důležité dohlédnout, zda správně pochopila úkol, který se po ní vyžaduje.

Dívka je ve druhém ročníku praktické školy a rodina by si přála, aby nastoupila po ukončení školní docházky do školy. Tím spíše, že matka pracuje jako obsluha v restauraci a dcera tam s ní docházela již dříve, aby se naučila například utřít stoly. Podstoupila všechny praxe, které probíhali ve skupině a její přání je pracovat s maminkou v restauraci. Jsou pro ni vhodné spíše úklidové práce, jako je utírání stolů, mytí nádobí atp. Tuto praxi si nyní plní pod dozorem asistenta, v jiném zařízení než pracuje matka, aby si to zkoušela spíše sama bez pomoci.

S dívkou jsem vedla rozhovor sama, nebyl takový problém se s ní domluvit. A když jsem nerozuměla, ochotně svou odpověď zopakovala.

Na otázku zda navštěvovala nějaký kurz nebo praxi odpověděla, že navštěvuje kurz vaření, ráda pracuje s maminkou v restauraci. Utírá po lidech stoly, když se nají a umývá nádobí. Také navštěvuje kurz hospodaření s penězi, protože jí dělá problém hodnota peněz. Baví ji nakupovat. Se třídou navštívila skupinovou praxi uklízení v hotelu, zahradní práce, práce se zvířaty, práci v obchodě a v kuchyni. Nyní navštěvuje samostatnou praxi v restauraci.

Chtěla by pracovat, protože by chtěla pomáhat mamince.

Ve škole ji nejvíce baví malování a nebaví ji čeština a matika.

Respondent č.6

Osobní anamnéza:

Dívka, 17 let, lehká mentální retardace, hyperaktivita

Rodinná anamnéza:

Matka: 45 let, o otci údaje neznámé, matka je nezaměstnaná, dívka je svěřena do péče prarodičů ze strany matky, má sestru 13 let, která žije v péči otce, který není stejný jako dívky

Dívka je velmi hodná, spolupracující, v sebeobslužných činnostech je velmi samostatná. V dětství opožděný vývoj řeči, rozumové schopnosti lehké mentální retardace, poruchy pozornosti, hyperaktivita, vzdělanostní zanedbanost, citová deprivace. V MŠ integrována, na ZŠ nespolečovala, proto škola zažádala o odklad. Nereagovala na pokyny, nezapojovala se do žádných činností. Podle třídní učitelky byla docházkou traumatizována, plakala, utíkala ze třídy a dožadovala se odchodu za matkou. Dívka byla svými projevy ve věku tříletého dítěte, válela se po zemi, vztekala se. Byla zanedbaná celkovou péčí, proto si ji vzala k sobě babička s dědou. Nyní dívka velmi šikovná, spolupracuje ráda. Je velmi šikovná i na titěrnou práci jako je například navlékání korálků. Chápe úkoly, které i jsou uloženy a ráda je vypracuje. Má velmi ráda pochvalu.

Dívka je ve druhém ročníku praktické školy a prarodiče by si přáli, aby po dokončení školní docházky nastoupila do práce. Jejich přání je, aby pracovala se zvířaty. Nedělá ji problém krmit zvířata, obstarávat je. Mají doma kočku, psa a sama se dívka se stará o křečky. Žádného zvířete se nebojí. Proto ji byla zařízena praxe ve zverimexu, kde pomáhá čistit klece a krmit zvířata.

S dívkou jsem vedla rozhovor sama, nebyl žádný problém se s ní domluvit, ani bych nepoznala, že se dříve vyskytovala vada řeči.

Na otázku zda navštěvovala nějaký kurz nebo praxi odpověděla, že navštěvuje kurz hospodaření s penězi, aby si sama mohla nakoupit svačinu. Také navštěvuje kurz počítače, protože ráda hraje hry. Se třídou navštívila skupinovou praxi uklízení v hotelu, zahradní práce, práce se zvířaty, práci v obchodě a v kuchyni. Nyní navštěvuje samostatnou praxi ve zverimexu, která ji moc baví, protože má ráda zvířátka.

Chtěla by se zvířaty a pomáhat doma babičce vařit a uklízet. Také uvedla, že chce pracovat, aby měla peníze na jídlo.

Ve škole ji nejvíce baví počítače a pracovní činnosti a angličtina a čeština.

Výsledky šetření – informace od bývalých klientů tranzitního programu

Tabulka č. 2: Respondent č. 1

Pohlaví, věk:	Muž, 24 let
Mentální úroveň:	Lehká mentální retardace
Zaměstnání:	Firma Danone, čištění rohoží
Pamatujete si, jak jste našel svoji práci?	Pamatuji. Přes Rytmus. Chodil jsem do agentury a společně s mojí pracovní konzultantkou jsme hledali práci. Pak jsme našli inzerát a několikrát volali panu vedoucímu. Dlouho trvalo dojednávání práce v Danone, ale slíbil, že mě určitě vezmou.
Jakou práci v Danone děláte? Pomáhal	Čistím a desinfikuju rohože. Ano, pomáhali mi asistenti, než jsem se práci

Vám asistent?	naučil. Bylo pro mě těžké se tam vůbec vyznat. Dnes už pracuji samostatně.
Jak dlouho ve firmě pracujete?	Přes 4 roky.
Jak se vám práce líbí?	Líbí. Jezdím každý den od pondělí do pátku. Střídáme se s kolegyní, pracujeme na dvě směny. Je hezký, že po práci můžu ochutnat jogurty, které se právě vyrábějí, ale nesmím je odnést ven.
Jak vycházíte s vedením?	Dobře. Jsem spokojený, vyhoví mi vždycky.

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 3: Respondent č. 2

Pohlaví, věk	Muž, 27 let
Mentální úroveň	Lehká mentální retardace
Zaměstnání:	Úklid v nemocnici
Jak dlouho pracujete v nemocnici?	Už dlouho, ani si nevzpomínám.
Vzpomínáte si na svůj první den nástupu?	Už ani ne, ale vím, že mě to bavilo, uklízel jsem doma, tady jsem si to nejdříve vyzkoušel a pak nastoupil do práce.
Co vás baví nejvíce?	Nejvíc mě baví luxovat.
Jakou máte pracovní dobu a jak vycházíte s vedením?	Dobře. Pracovní dobu mám od pondělí do pátku od osmi do půl druhé.
Setkáváte se s hodně lidmi, máte nějaký zajímavý zážitek?	No, zůstal jsem jednou viset ve výtahu. Bouchal jsem, zvonil a pak mě museli vyprošťovat. Měl jsem blbý pocit a tak jsem byl rád, že mě elektrikář vysvobodil.

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 4: Respondent č. 3

Pohlaví, věk	Žena, 23 let
Mentální úroveň	Downův syndrom
Zaměstnání	Roznášení letáků
Jak dlouho pracujete?	Pomalu tři roky roznáším letáky. Přijedu ráno do Benešova, připravím si letáky a jedu roznášet. Roznáším největší část na Spořilově. Protože toho je hodně, jezdím sem dva dny v týdnu. V úterý a ve středu.
Jaké byly začátky? Jak se Vám podařilo práci najít?	V novinách byl inzerát na tuto práci, já bych nezvládla zavolat, tak mi paní asistentka pomohla zavolat. Chvíli jsem ještě čekala, než mi udělají smlouvu. Hned jsem místo dostala, podepisovala jsem ji já i maminka, je moje opatrovnice. S nalezením práce mi pomáhala moje konzultantka v Rytmusu a také mě zaučovala první den v práci a potom ještě několikrát. Ze začátku mi chodila pomáhat moje rodina. Když jsem se práci naučila a pamatovala jsem si ulice, chodila jsem už sama.
Jak vycházíte s lidmi okolo sebe?	Jak kdo, většinou s lidmi vycházím dobře, někteří na mě čekají a chodí mi naproti si vyzvednout letáky. Najdou se i lidé, kteří reptají, to potom řeknu paní inspektorce, aby se potom všechno vysvětlilo. S ní vycházím dobře, snažím se pracovat poctivě, aby nebyly žádné stížnosti.

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 5: Respondent č. 4

Pohlaví, věk	Žena, 25 let
Mentální úroveň	Lehká mentální retardace

Zaměstnání	Prádelna
Vzpomínáte si, jak jste se dostala ke svojí práci v prádelně?	Ano. Našli jsme ji společně s mojí pracovní konzultantkou z Rytmusu.
Jak probíhalo jednání se zaměstnavatelem?	Chvilíčku. V srpnu jsem chodila na zkoušku a v září už jsem pracovala.
Jaký byl váš první den?	První den byl dobrý, bylo to dobrý od začátku, nepomáhal mi žádný asistent, je to práce, kterou umím dobře z domova, vypomáhala jsem se žehlením známé, která měla tři děti. Jen paní vedoucí mi ukázala, jak se žehlí košile a už to šlo.
Pracujete v malé firmě, jak spolu vycházíte?	Dobře. Je hodná, povídáme se, když je čas, chodíme spolu na svačinu. Líbí se mi tu víc než v minulé práci.

Zdroj: vlastní výzkum

Diskuze

V této práci se zabývám tranzitním programem realizovaným v rámci studia praktické školy dvouleté. Tranzitní program u nás není vymezen v zákoně č. 108/2006Sb., o sociálních službách. V České republice je spíše vnímán jako program podporovaného zaměstnávání, což uvádí například Valenta (2009). Ale ani podporované zaměstnávání u nás není legislativně vymezeno. Toto spojení je založené spíše na tom, že tranzitní program nemá svou vlastní metodiku a tak vychází z metodiky podporovaného zaměstnávání. Přímá podpora tranzitního programu je ale rozšířená o spolupráci se školským zařízením, ve kterém se konkrétní klient nachází. Matoušek (2007) zahrnuje v legislativě podporované zaměstnávání pod „sociálně aktivizační služby“, s čímž souhlasím, ale v praxi je u nás jak podporované zaměstnávání, tak tranzitní program řazen pod „sociální rehabilitaci“, která směřuje, dle zákona o sociálních službách, k dosažení co největší samostatnosti osob, snaží se rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti. Z této definice sociální rehabilitace vyplývá, že umožňuje tranzitnímu programu poskytnout podporu osobám s mentálním postižením při přechodu ze školy do práce.

Tranzitní program se od ostatních služeb liší tím, že poskytuje podporu osobám s mentálním postižením, které v následujících dvou letech ukončí školní docházku. Nabízí podporu, která přirozeným postupem vyřeší vstup klienta na trh práce. Nenabízí ale pouze získání pracovního místa, ale také například rozvoj v sociálních dovednostech. Je také důležité, že si díky programu klienti vytvoří vlastní představu o tom, jak by mělo jejich budoucí zaměstnání vypadat. Pomáhají jim k tomu exkurze v rámci programu, či prohlídky různých pracovišť. Na pracovištích se seznámí s náplní práce a může si konkrétní činnosti sám vyzkoušet. Sám vidí, zda práci zvládne vykonávat a asistent či konzultant může posoudit, jaká podpora je potřebná.

V programu jsou také velmi důležité praxe, které jsou bezplatné, což ulehčuje jejich zajištění. Praxe jsou individuální a tak je dobře vidět, co uživatel zvládá a co mu dělá problém. Jako výhodu bych zhodnotila to, že zaměstnavatel může posoudit, v čem je klient dobrý a co mu dělá problémy, usnadní mu to rozhodnutí, zda mu práci nabídne či nikoliv. Pokud mu pracovní místo nenabídne, má uživatel již praxi v tomto oboru a tak si jí může zapsat do svého životopisu a může na své zkušenosti navázat na jiném pracovišti. Když se nepodaří klientovi najít zaměstnání během tranzitního programu, klient má možnost plynule přejít do služby podporovaného zaměstnávání. Nemusí

zůstávat doma, kde by s největší pravděpodobností došlo ke zhoršení již získaných zkušeností a schopností. To potvrzuje Kosová (2005), která uvádí, že délka nezaměstnanosti, tedy doba bez pravidelné pracovní činnosti, je přímo úměrná ztrátě pracovních návyků.

Je velmi důležité, aby se zaměstnanci programu spolupracovala i rodina. Pokud se sestaví fungující tým zúčastněných osob, tak se lépe vytvoří realistický plán a dojde k naplnění cílů. Rodina je vedena k tomu, aby klienta brala jako plnoprávního a samostatného člověka. Valenta (2009) podle mě správně uvádí, že pro program je rodina brána jako plnohodnotný partner a spolupráce je výhodná jak pro rodinu, tak pro zaměstnance tranzitního programu.

Valenta (2009) také uvádí, že žáci z praktických škol, se většinou připravují na zaměstnání v chráněných pracovištích, nebo na pomocné práce v sociálních službách, z mé práce ale vyplývá, že to není tak úplně pravda. Práce na otevřeném trhu práce je více inkluzivní (začleňující) a tranzitní program usiluje právě o inkluzi.

Jako pozitiva celého tranzitního programu bych uvedla například to, že službu, kterou nabízejí, upravují podle individuálních potřeb konkrétního klienta. Dále bych uvedla jako pozitivum to, že probíhá spolupráce mezi uživatelem, školou, poskytovatelem, zaměstnavatelem a rodinou. Dalším plusem jsou určité praxe, které probíhají pod dohledem asistenta, který poskytuje potřebnou podporu. Tranzitní program podporuje začleňování osob s mentálním postižením do běžné společnosti a na trh práce.

Jako negativa tohoto tranzitního programu jsem shledala například to, že služba je nabízena pouze klientům, kteří jsou v posledních dvou ročnících vzdělávání. V České republice je tranzitních programů nedostatek, což jsem pocítila i při hledání zařízení, kde svou praxi budu plnit. V tranzitních programech chybí podpora ze strany úřadu práce. Také bych řekla, že je málo pracovníků.

V této bakalářské práci jsem si pro plnění praktické části zvolila kvalitativní výzkum. Výzkum jsem realizovala pomocí dat o klientech, kteří tranzitní program navštěvují. Splnit cíle práce mi pomohlo realizovat zařízení Rytmus v Benešově. Potřebné informace jsem získala z analýzy dat klientů, které mi poskytl tranzitní program Rytmus a rozhovorů jak s klienty, tak se zaměstnanci programu. Rozhovory byly pouze doplňující. Se zaměstnanci jsme se zaměřili na program jako takový. Sepsala jsem

průběh celého programu v konkrétním zařízení. Od stávajících klientů jsem chtěla slyšet, jaké předměty je baví a nebaví, ale tím mi šlo spíše o to, navodit atmosféru a důvěru, bylo mi to tak doporučeno od zaměstnanců. Důležité pro mou práci bylo zjistit, jakou praxi klienti vykonávají a zda by v tom chtěli pokračovat i po ukončení školní docházky. Zjistila jsem, že není výjimkou situace, kdy klient zjistí, že plní praxi, která ho nenaplňuje a řeší se změna pracoviště. Program se ale snaží všem klientům vyhovět a jejich přístupem jsem byla potěšena. Všichni klienti už měli svůj vlastní názor na to, jaké zaměstnání by v budoucnu chtěli najít. Výzkum dokazuje, že vhodné práce pro klienty tranzitního programu jsou převážně uklízecké, či jinak pomocné. Dále jsem zjišťovala od bývalých klientů programu, na jakých pracovních pozicích nyní jsou a jestli jsou spokojeni. Všichni klienti, kteří souhlasili, že se mnou rozhovor udělají, byli zaměstnání a v práci byli spokojeni. K vyhledání zaměstnání všem pomohlo zařízení Rytmus a se službou byli spokojeni. Z těchto výsledků vyplývá, jak je tranzitní program pro osoby s mentálním postižením důležitý. Úloha tranzitního programu v procesu pracovního začleňování osob s mentálním postižením spočívá především v přípravě na budoucí zaměstnání, získání pracovních návyků a následně práci najít a udržet si ji. Bohužel s klienty, kteří práci nemají, není program v kontaktu, takže jsem nemohla s nikým takovým vést rozhovor.

Svůj výzkum bych uzavřela následujícím tvrzením, že získání pracovního uplatnění osoby s mentálním postižením, je ovlivněno sociálním prostředím, ale i mírou osvojených dovedností a výší potřebné podpory. Úspěšnost při získání pracovního uplatnění je větší, pokud spolu spolupracuje rodina, škola, poskytovatelé programu ale i sám uživatel.

Závěr

I když právo na práci je všeobecně platné, u osob s mentálním postižením je jeho naplňování v praxi mnohdy komplikované. Přechod ze školy do práce je náročným obdobím i u osob bez zdravotního postižení. Řešení této situace není možné nechat pouze jen na takové osobě, ale je důležité „podat pomocnou ruku“.

Cílem mé práce bylo popsat, jak probíhá zaměstnávání osob s mentálním postižením pomocí tranzitního programu. Na jakých pracovištích pracují osoby, které jsou nyní aktivní v tranzitním programu Rytmus o.p.s. v Benešově a na jakých pozicích pracují osoby, které v minulosti byli klienti tohoto tranzitního programu. Pomocí výzkumu jsem zjistila pozitiva i negativa tranzitního programu a také to, že nejčastější zaměstnání pro osoby s mentálním postižením jsou uklízení, nebo jinak pomocné.

V práci popisují tranzitní program jako jednu z metod podpory lidí s mentálním postižením při přechodu ze školy do práce. Podpora je uživateli poskytována individuálně a v nezbytné míře. Cílem programu není pouze pracovní místo nalézt udržet si ho, ale také rozvíjení dovedností a samostatnosti. Je důležité, aby se osoba s mentálním postižením nedostala do izolace, měla možnost naplňovat svá lidská práva.

Z mé práce vyplývá, že tranzitní program pomáhá osobám s mentálním postižením při získávání vhodného pracovního uplatnění na otevřeném trhu práce při ukončení školní docházky. Podpora je individuální dle potřeb uživatele.

Po dokončení výzkumu si dovoluji říct, že služba tranzitní program je velmi důležitá jak pro osoby s mentálním postižením tak pro jejich rodiny. Proto si myslím, že by se tato služba měla více rozšířit a mělo by se zapojovat více firem či zaměstnavatelů.

Tato bakalářská práce může být přínosem pro případné zaměstnavatele, kteří by měli zájem zaměstnávat osoby s mentálním postižením. Dále může poskytnout informace studentům sociálních oborů.

Seznam zdrojů:

1. BARTOŇOVÁ, M., a kol. 2007. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 154 s. ISBN 978-80-7315-161-4
2. BAZALOVÁ, B., 2014. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. 1. vyd. Praha: Portál, 183 s. ISBN 978-80-262-0693-4
3. BUREŠ, Z., 1989. *Psychologie práce a její využití*. 3. vyd. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH. 324 s. ISBN 508-21-862
4. ČERNÁ, M., 2015. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum. 222 s. ISBN 978-80-246-3071-7
5. DeSTEFANO, L.; WERMUTH, T. R. Individuals with Disabilities Education Act (IDEA – P. L. 101-476): Defining a Second Generation of Transition Services. In RUSCH, F. R. a kol. *Transition from school to adult life: Models, Linkages, and Policy*. Sycamore: Sycamore Publishing Company, 1992. ISBN 0-9625233-4-8.
6. European Agency for Development in Special Needs Education, 2002. *Transition from School to Employment. Main problems, issues and options faced by students with special educational needs in 16 European countries*, [online]. [cit. 2017-10-02]. Přístup z: https://www.european-agency.org/sites/default/files/transition-from-school-to-employment_Transition-en.pdf. ISBN 87- 90591-49-6
7. FISCHER, S. et al., 2014. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Praha: Triton. 208 s. ISBN 978-80-7387-792-7
8. KORPI, M., 2008. *Guiding Your Teenager with Special Needs Through the Transition from School to Adult Life: Tools for Parents*. UK: Jessica Kingsley Publishers. 144 s. ISBN-13: 978-1-84310-874-0, ISBN10: 1-84310-874-7
9. KOSOVÁ, S. 2005. *Vliv dlouhodobé nezaměstnanosti na ztrátu pracovních návyků*. Brno. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno
10. LECHTA, V., 2002. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. 3. vyd. Praha: Portál. 190 s. ISBN 80-7178- 572-5
11. MATOUŠEK, O. et al., 2007. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1.vyd. Praha: Portál. 184s. ISBN 978-80-7367-310-9.

12. Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů [online] ÚZIS [cit 201-10-17] Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn-mezinarodni-statisticka-klasifikace-nemoci-pridruzenych-zdravotnich-problemu>
13. MICHALÍK, J. 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 512 s. ISBN 978-80-7367-859-3
14. MÜHLPACHR, P., 2001. *Vývoj ústavní péče*. 1. vyd. Brno: MU. 49 s. ISBN 80-210-2512-3
15. PIPEKOVÁ, J., a kol. 1998. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido. 234 s. ISBN 80-85931-65-6
16. PIPEKOVÁ, J., 2004. *Pedagogika osob s mentálním postižením - psychopedie*. Brno: Paido. 466 s. ISBN 80-7315-071-9
17. PIPEKOVÁ, J., 2010. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. vyd. Brno: Paido. 401 s. ISBN 978-80-7315-198-0
18. PROCHÁZKOVÁ, L., 2009. *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno: MSDL, spol. s r. o. 172 s. ISBN 978-80-7392-094-4
19. RUSCH, F. R. a kol, 1992. *Transition from school to adult life: Models, Linkages, and Policy*. Sycamore: Sycamore Publishing Company, ISBN 0-9625233-4-8
20. Rytmus, 2019. [online]. [cit. 2019-01-12]. Dostupné z: <http://www.rytmus.org/>
21. RYTMUS O.S. et al., 2006. *Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání*. Projekt Equal. 132 s. ISBN 80-903598-0-9
22. SLOWÍK, J., 2007. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3
23. STUPKOVÁ, V., NOVÁKOVÁ, H., KÖLBLOVÁ, 2014 K., 2004. *Tranzitní program – ze školy do práce*. Praha: Jedličkův ústav a školy. 18 s. ISBN 80-247-0704-7
24. ŠVARCOVÁ, I., 2006. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. 3. vyd. Praha: Portál. 200 s. ISBN 802-7367-060-7
25. URBANOVSKÁ, E. 2016. Vzdělávání žáků a studentů In: Hanáková, A., 2016. *Vzdělání pohledem žáka se zdravotním postižením*. Univerzita Palackého v Olomouci. 154 s. ISBN: 978-80-244-5000-1

26. VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese* . 3.vyd. Praha: Portál., 872s. ISBN 80-7178-802-3.
27. VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O., 1997. *Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*. Olomouc: Netopejř. 193 s. ISBN 80-902057-9-8
28. VALENTA, M., a kol. 2003. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 322 s. ISBN 80-244-0698-5
29. VALENTA, M. et al., 2007. *Psychopedie: teoretické základy a metodika*. 3. vyd. Praha: Parta. 386 s. ISBN 978-80-7320-099-2
30. VALENTA, M., et al., 2009. *Psychopedie: teoretické základy a metodika*, 4.vyd. Praha: Parta. 386 s. ISBN 978-80-7320-137-1.
31. VALENTA, M., a kol. 2014. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Vyd. 1. Praha: Portál, 269 s. ISBN 978-80-262-0602- 6
32. VALENTOVÁ, J. et al., 2014, *Tranzitní program*. Praha: Carter/reproplus, s.r.o. 53 s. ISBN 978-80-906052-0-6
33. WEHMAN, P., 2006a. *Life Beyond the Classroom: Transition Strategies for Young People With Disabilities*. 4. Edition. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes Publishing Co, 719 s. ISBN -13: 978-1-55766-752-6, ISBN-10: 1-55766- 752-7
34. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. [cit 17.1.2019]. In: *Sbírka zákonů české republiky*, částka 190, s. 10262-10348, ISSN 1211-1244 Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
35. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, [online]. [cit 17.1.2019]. In: *Sbírka zákonů české republiky*, částka 143, s. 8292, 8299, ISSN 1211-1244 Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>